

PO NAREĐENJU: Ratni Zlocini na Kosovu

Ovaj izveštaj je svedocanstvo o mucenjima, ubistvima, silovanjima, prisilnom progonu i drugim ratnim zlocinima koje su srpske i jugoslovenske vlasti pocinile nad kosovskim Albancima izmedju 24. marta i 12. juna 1999, za vreme vazdušne NATO kampanje protiv Jugoslavije. Ovaj izveštaj otkriva koordinisanu i sistematsku kampanju najviših nivoa srpske i jugoslovenske vlasti, organizovanu sa ciljem da se zastraše, ubiju i proteraju etnicki Albanci sa Kosova.

Naravno, ovi zlocini nisu zasebno cinjeni. Ovaj izveštaj u glavnim crtama izlaže istorijski i politicki kontekst rata, uz kritiku reagovanja medunarodne zajednice na razvoj krize u protekloj deceniji. Tri poglavlja beleže i zloupotrebe od strane albanskih pobunjenika, poznatih pod nazivom Oslobodilacka Vojska Kosova (OVK), koji su otimali i ubijali civile za vreme i nakon rata, kao i zloupotrebe NATO snaga, koje nisu uspele da u odgovarajucoj meri svedu broj poginulih civila na minimum za vreme bombardovanja Jugoslavije. Ipak, ovaj izveštaj se pre svega usredsređuje na nasilje nad jugoslovenskim državljanima albanske nacionalnosti, organizovano od strane srpskih i jugoslovenskih vlasti 1999. godine.

Ofanziva 1999

Ofanziva srpskih i jugoslovenskih vlasti na Kosovu, koja je pocela 20. marta 1999, cetiri dana pre pocetka NATO bombardovanja, bila je metodicko isplanirana i dobro izvedena kampanja. Kljucne promene u jugoslovenskom aparatu državne bezbednosti i postavljanje novog nacelnika Generalštaba vojske Jugoslavije ukazuju na to da su pripreme za ofanzivu bile planirane upravo u tom periodu. Pocetkom 1999. godine primetno je bilo nagomilavanje vojnih trupa na Kosovu i naoružavanje srpskih civila. Akcijama policije i vojske krajem februara i pocetkom marta u okolini Vucitrna i Podujeva, koje su vlasti nazvale “zimskim vežbama”, ucvršcene su putne i železnicke veze na severu prema Srbiji.

Ozbiljna kršenja odredaba medjunarodnog humanitarnog prava pratila su i sve prethodne ofanzive vlasti, ali za vreme NATO bombardovanja došlo je do napada na civile bez presedana, kao i do prinudnog progona više od 850.000 Albanaca sa Kosova. Po prvi put tokom sukoba borbe su se premestile iz ruralnih sredina u gradove.

Mada je izgledalo da je kampanja vlasti bila pokušaj da se uništi OVK, ona se pocetkom NATO bombardovanja ocito razvila u nešto više. Sa velikom ofanzivom u jeku, tadašnji jugoslovenski predsednik, Slobodan Milošević, iskoristio je NATO bombardovanje za sprovođenje plana o pokoravanju pobunjenika i njihovog izvora podrške medju stanovništvom, kao i da protera veliki deo albanskog stanovništva sa Kosova uz primenu sile.

Niko nije predvideo brzinu i proporcije progona. Tokom tri nedelje nakon pocetka NATO bombardovanja 525.787 izbeglica sa Kosova preplavilo je okolne zemlje, prema podacima Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR). Državne snage su proterale ukupno 862.979 Albanaca sa Kosova, a privremeno raseljenih lica je bilo nekoliko stotina hiljada, ne racunajuci raseljene pre marta 1999. Preko 80% celokupnog stanovništva na Kosovu, od cega 90% kosovskih Albanaca, raseljeno je iz svojih domova.

Najjace su pogodene oblasti sa istorijskim vezama sa OVK. Opštine Glogovac i Srbica u oblasti Drenice, kolevci OVK, bile su poprišta višestrukih masakra civila, nelegalnih zarobljavanja, mucenja, kao i

sistematskog uništavanja domova i druge civilne imovine. Masovnih ubistava, prinudnih progona i uništavanja civilne imovine bilo je i u jugozapadnim opštinama Đakovica, Orahovac i Suva Reka, iz kojih je sela dugo dolazila podrška pobunjenicima. Šezdeset pet procenata kršenja prava koja je zabeležio Human Rights Watch dogodilo se u ovih pet opština (vidi sliku 2 u poglavlju Statisticka Analiza Kršenja Prava)

Objašnjenja zloupotreba u drugim opštinama su složenija i manje definitivna. U opštinama Pec i Lipljan, sa znacajnim brojem srpskog stanovništva, došlo je do masovnog progona kosovskih Albanaca, ali su se zato ubistva više ograničavala na sela Slovinje, Ribare, Ljubenic, Cuška i na grad Pec. Iako je OVK bila aktivna u Peckoj opštini i prisutna u krajnjem zapadnom delu opštine Lipljan tokom 1998. i početkom 1999, nema dovoljno, ili čak uopšte nema dokaza koji bi ukazali na vezu između OVK i sela u kojima su se desili masakri. Ubistva su bila u skladu sa širim sistemom dejstava koje su sprovodile policijske, vojne i paravojne snage, sa ciljem da se stanovništvo zastraši i natera u bekstvo sa Kosova.

Na primer, prisustvo i nasilje OVK 1998. i početkom 1999. bilo je neznatno u multinacionalnoj severozapadnoj opštini Istok. Međutim, ta opština je pretrpela masovni progon albanskog stanovništva u Crnu Goru, podstaknut paljenjem i pljackanjem njihovih domova. Istok je takode bio poprište jednog od najkrvavijih incidenata za vreme rata, kada su srpske snage ubile preko devedeset zatvorenika u zatvoru Dubrava u maju 1999. godine, samo dva dana nakon što je u napadu NATO snaga poginulo, po proceni, devetnaest zatvorenika.

Prisilni progon je bio dobro organizovan, što ukazuje na činjenicu da je prethodno dobro isplaniran. Sela na strateškim mestima su bila ispražnjena da bi se obezbedile linije komunikacije i kontrola granicnih oblasti. Zajedničkim akcijama policije, vojske i paravojskih formacija napadana su uporišta OVK, kao i mesta u kojima OVK nije bila prisutna. Veca naselja su ispražnjena tako što su autobusi, vozovi i dugacki konvoji traktora pod kontrolom prisiljavani put granice. Izbeglice su naterane na bekstvo ili su prevožene transportnim sredstvima u državnoj organizaciji do granica u okviru orkestriranog programa prinudnog progona i deportacije, koju je karakterisao visok stepen koordinacije i nadzora.

Human Rights Watch je takodje zabeležio uobicaenu praksu 'čišćenja identiteta': izbeglicama proteranim u pravcu Albanije oduzimani su se licni dokumenti i bili su primoravani da uklanjaju registarske tablice sa automobila i traktora prilikom prelaska granice. Mnogim Albancima su uništavani dokumenti pre prelaska granice, što ukazuje na to da su vlasti nastojale da sprece njihov povratak.

Masovni progon kosovskih Albanaca mogao je da služi raznim ciljevima. Prvo, mogao je da ima za cilj izmenu demografskog sastava Kosova – politika koju su tokom istorije cesto zagovarali srpski ekstremni nacionalisticki politicari. Demografska promena mogla je da dovede do konacne podele pokrajne na dva dela, jedan za Srbe, drugi za Albance. Drugo, progon je za cilj mogao imati destabilizaciju susednih zemalja, Albanije i Makedonije. I konacno, cilj je mogao da bude da se NATO snagama u susednim zemljama vecu ruke, cime bi se sprecila kopnena ofanziva, ili makar oslabila odlucnost NATO saveza. Ukoliko je cilj bio da se uzdrma odlucnost medunarodne zajednice, on se ocigledno nije ostvario, pošto su prizori opkoljenih izbeglica samo izazvali javni bes i glasnije zahteve za akcijom.

Smišljena i nezakonita ubistva civila – vanpravna pogubljenja – bila su ključni deo kampanje “čišćenja”. Srpska policija, pripadnici Vojske Jugoslavije i pridružene paravojsne formacije su širom pokrajne ubijali civile koji očito nisu bili borci, uključujući žene i decu.

U principu, postoje tri motiva za ova ubistva. Prvi je bio da se pospeši proces “čišćenja” putem zastrašivanja i uterivanja straha. Drugi je bio uklanjanje pojedinaca za koje se sumnjalo da su pripadnici ili saradnici OVK – razlika koju je cesto bilo veoma teško utvrditi. Među tim pojedincima bili su i neki istaknuti politicari,

borci za ljudska prava i bogati poslovni ljudi. Treći motiv bila je osveta: neki masakri su se pocinili nakon što su srpske i jugoslovenske snage pretrpele gubitke od strane OVK.

Iako pouzdani podaci tek pocinju da isplivavaju na površinu, ukupan broj žrtava u ratu na Kosovu još uvek je nepoznat i postao je predmet velike rasprave. U svom istraživanju Human Rights Watch je zabeležio 3.453 ubistva koje su pocinile snage srpskih i jugoslovenskih vlasti, ali taj broj je sasvim sigurno manji od konacnog, jer se do njega došlo samo kroz 577 intervju (a ti intervjui nisu skupljani na takav način da bi dozvolili ekstrapolaciju podataka na celokupnu teritoriju Kosova). U isto vreme, taj broj sasvim sigurno nije onako visok kao što su tvrdile vlasti nekih zapadnih zemalja za vreme rata, kada se spekulisalo brojkama i do 100.000.

Do jula 2001. Medunarodni sud za zlocine u bivšoj Jugoslaviji (ICTY) ekshumirao je oko 4.300 tela, za koje se veruje da su bili žrtve nezakonitih ubijanja od strane srpskih i jugoslovenskih snaga na Kosovu. Taj broj je sigurno manji od ukupnog broja ubijenih od strane vladinih jedinica. Najvažnije je da postoje neoborivi dokazi da su srpske i jugoslovenske snage prikrivale grobnice i uklanjale tela, kao što je postmiloševičevska vlast u Srbiji pocela da priznaje u leto 2001. Human Rights Watch je zabeležio pokušaje da se tela sakriju ili uklone u mestima Trnje, Đakovica, Izbica, Rezala, Velika Kruša i Mala Kruša, Suva Reka, Slovinje, Poklek, Kotlina i Pusto Selo. Osim toga, 3.525 osoba, uključujući kosovske Srbe, vode se kao nestali u sukobu, prema Medunarodnom komitetu Crvenog krsta.

Statistička analiza koju su sproveli Human Rights Watch i Američka asocijacija za napredak nauke (AAAS) otkrila je modele ubistava koji dalje razoblicuju sistematičnu prirodu kampanje vlasti. Kada se vanpravna pogubljenja planiraju unapred, na videlo izlaze tri talasa, što se vidi na Grafikonu 5 u poglavlju Statistička analiza kršenja prava. Taj grafikon ne predstavlja savršen odraz ubistava, pošto Human Rights Watch nije nasumice skupljao intervjue. Ipak, ekstremna priroda tih talasa, sa tri jasno razdvojena nagla uspona u kratkom vremenskom periodu, snažno ukazuju na to da ubistva nisu bila posledica nasumičnog nasilja snaga vlasti, već da su u pitanju bile pažljivo planirane i sprovedene operacije u sklopu strateških ciljeva vlasti.

Isto tako, vanpravna pogubljenja po opštinama u određenim periodima (grafikoni 6-10, 14 i 15) pokazuju slične krivulje nasilja u kratkim vremenskim periodima. Ti "naleti" ubijanja su se cesto dešavali u opštinama u određenim vremenskim intervalima, što ukazuje na postojanje strateške naredbe za izvršenje tih ubistava u određenim oblastima.

Sastavni deo kampanje su cinila i silovanja i seksualno nasilje. Silovanja kosovskih Albanci nisu bila retka i izolovana dela koja su pocinili pojedinci srpskih i jugoslovenskih snaga, već bi se pre reklo da su bila sredstvo terorisanja civilnog stanovništva, iznudivanja novca od porodica i prinude da ljudi napuste svoje domove. Human Rights Watch je pronašao uverljive dokaze za devedeset šest slucajeva seksualnog zlostavljanja od strane jugoslovenskih vojnika, pripadnika srpske policije i paravojnih formacija za vreme NATO bombardovanja, a sasvim je sigurno da je stvaran broj mnogo veći.

U principu, silovanja se mogu podeliti u tri kategorije: silovanja u domovima žena, za vreme bekstva i silovanja u pritvoru. U prvoj kategoriji, pripadnici snaga bezbednosti bi ulazili u privatne domove i silovali žene u prisustvu članova porodice, u dvorištu ili u susednoj sobi. U drugoj kategoriji, pripadnici Vojske Jugoslavije, srpske policije ili paravojnih formacija su zaustavljali, pljackali i pretili privremeno raseljenim licima koja su lutala pešice ili se vozila na traktorima. Ukoliko porodica nije imala novca, pripadnici snaga bezbednosti su pretili da ce odvesti njihove kceri i silovati ih, što se nekada i dešavalo uprkos tome što su porodice dale novac. U trecu kategoriju spadaju silovanja u privremenim zatvorima, poput napuštenih kuća i štala.

Uništavanje civilnog vlasništva od strane vladinih trupa 1999. bilo je veoma rasprostranjeno. Po istraživanju UNHCR sprovedenog u novembru 1999, skoro 40 % svih stambenih objekata na Kosovu bilo je teže oštećeno ili potpuno uništeno. Opštine sa jakim vezama sa OVK bile su nesrazmerno više pogođene, delom i zbog toga što su napadi na njih poceli 1998. Mada su i druge opštine, u kojima nije bilo zabeleženih aktivnosti OVK, bile pogođene ovom vrstom kršenja prava, kao na primer Pec, gde je više od 80 % kuća u gradu teže oštećeno ili potpuno uništeno.

Ni škole ni džamije nisu bile pošteđene. Prema procenama štete Ujedinjenih nacija, više od jedne petine od 649 ispitanih škola na Kosovu bilo je teže oštećeno, dok je više od 60 % potpuno uništeno. Širom Kosova srpske i jugoslovenske snage su namerno zagadivale bunare, bacajući hemikalije, uginule životinje ili ostatke ljudskih žrtava u vodu. Human Rights Watch je zabeležio slučajeve u četiri sela, gde su žrtve bile bacane u rezervoare s vodom.

Nebrojeno mnogo svedoka i žrtava ispricalo je Human Rights Watch-u kako su ih snage vlasti pokrale, uzimajući im burme i automobile, bilo kod kuće, bilo na putu za vreme njihovog progona. Pripadnici policije, vojske i, narocito, paravojnih formacija pretili su pojedincima smrću ukoliko ne predaju određene svote noća, obično izražene u nemackim markama. Za slične slučajeve krađe se često culo, čak su ih ispricali i neki pripadnici snaga bezbednosti koji su nakon rata razgovarali sa međunarodnim medijima. Za neke ljude to je bio razlog zbog kojeg su otišli na Kosovo. Neki dobrovoljci rekli su da su bili pušteni iz zatvora u Srbiji, pod uslovom da se prijave u vojsku ili policiju.

Ovaj izveštaj beleži i praksu da zatvorenici kopaju rovove ili iste bunke, kao i praksu korišćenja civila kao živih štitova za trupe od napada NATO ili OVK. Jugoslovenske vlasti su takode postavile nagazne i protivtenkovske mine, narocito duž granice sa Albanijom i Makedonijom, najverovatnije u sklopu priprema za invaziju sa kopna.

Lanac Komandovanja

Vladine snage koje su učestvovalе u sukobu predstavljale su slo• enu kombinaciju Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, redovnih i specijalnih snaga Vojske Jugoslavije, paravojnih formacija, rezervista i raznih pla• enika iz inostranstva, a operisale su po naredenju vlade u Beogradu.

Vojska Jugoslavije držala je potpunu komandu za vreme NATO bombardovanja, dok su, po zakonu, policija i paravojne formacije bile podređene, mada su glavnokomandujući u Ministarstvu unutrašnjih poslova Srbije očigledno imali značajan uticaj u tom periodu. Vojska je kontrolisala glavne puteve i granice, koordinirajući "etničko čišćenje". Policija i paravojne formacije su bili direktnije uključeni u samo proterivanje civila i uništavanje sela, uz artiljerijsku podršku od strane vojske. Upravo za vreme tih operacija muškarce su odvajali od žena i dece, ispitivali u vezi sa OVK i na licu mesta ubijali.

Po jugoslovenskom zakonu, Vojska Jugoslavije (VJ) nalazi se pod komandom predsednika Jugoslavije u ratnim i u mirnodopskim uslovima. Do oktobra 2000. to je bio Slobodan Milošević. Nadzorni organ Vojske Jugoslavije je Vrhovni savet odbrane, u kome se nalaze predsednici Srbije, Crne Gore i Jugoslavije, koji je ujedno i predsedavajući. Nacelnik Generalštaba za vreme rata bio je general Dragoljub Ojdanić, nakon rata prekomadovan na mesto saveznog ministra odbrane, na kojem se nalazio do oktobra 2000.

VJ je podeljena u tri armije. Treća armija, koja je bila odgovorna za Kosovo i južnu Srbiju, bila je pod komandom general-pukovnika Nebojše Pavkovića. Od avgusta 2001. Pavković postaje nacelnik Generalštaba. Pavkovićeve podređeni za vreme rata bio je general-potpukovnik Vladimir Lazarević, koji je komandovao Prištinskim korpusom Treće armije, stacioniranom na Kosovu. Lazarević je imao komandu nad pet brigada, jednom jedinicom vojne policije i jednim vazduhoplovnim pukom. Imena komandanata ovih jedinica navedena su u poglavlju Snage u sukobu.

Ustrojstvo Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (MUP), kojim je za vreme rata komandovao ministar Vljako Stojiljkovic, složenije je od onog u VJ, gde postoji jasan lanac komandovanja. U okviru MUP-a postojale su redovne policijske snage pod komandom Sretena Lukića, Posebne jedinice policije (PJP), pod komandom general-pukovnika Obrada Stevanovica, i Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ), pod komandom pukovnika Živka Trajkovica. General-pukovnik Vlastimir Đorđević bio je na celu Sektora javne bezbednosti pri MUP-u i u isto vreme vršio je funkciju pomoćnika ministra za unutrašnje poslove. Nova srpska vlada smenila je Đorđevića i Stevanovica u januaru 2001, ali je unapredila Lukića u šefa Javne bezbednosti i zamenika ministra unutrašnjih poslova.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije obuhvata i Službu državne bezbednosti, ili Tajnu policiju, koja je imala veoma veliku ulogu na Kosovu. Pored tajnih zadataka procenja i maltretiranja albanskih političkih aktivista i OVK, državna bezbednost je upošljavala svoju Jedinicu za specijalne operacije (JSO) i pomagala razne paravojne formacije. Poznata pod nazivom "Crvene beretke" ili "Frenkijevi momci" (po Frenkiju Simatoviću, ključnoj licnosti u Ministarstvu unutrašnjih poslova, koji je, navodno, formirao jedinicu), JSO je za vreme rata bila pod komandom Miodraga Lukovića, poznatijeg kao "Legija". Do januara 2001. na celu Državne bezbednosti Srbije nalazio se general-pukovnik Radomir Marković. On je krajem januara smenjen, da bi mesec dana kasnije bio i uhapšen od strane srpske policije zbog navodne umešanosti u napad na srpskog političara Vuka Draškovića 1999. Na celu Državne bezbednosti na Kosovu za vreme rata nalazio se David Gajić.

Konacno, razne paravojne formacije i strani plaćenici koji su učestvovali u sukobu na Kosovu bili su velikim delom pod kontrolom centralne vlade. Pored toga što su paravojne formacije bile među najsirovijim trupama na Kosovu, jedan od njihovih primarnih ciljeva bilo je pljačkanje i krada.

Iako tačna linija komandovanja i kontrole nad paravojnim formacijama ostaje nejasna, sa sigurnošću se može reći da su one blisko saradivale sa Vojskom Jugoslavije i srpskom policijom. Pripadnici ovih snaga koji su nakon rata razgovarali sa stranim novinarima izjavili su da su im lokalni zvaničnici ponekad davali spiskove sa imenima kosovskih Albanaca koje je trebalo ubiti. Neki od njih bili su pušteni iz zatvora u Srbiji, pod uslovom da pristanu da se bore na Kosovu.

S vremena na vreme, dešavalo se da pojedini pripadnici policije i vojske pokušaju da upozore ili zaštite kosovske albanske civile od paravojnih snaga, mada je to bila retkost. Mnogo češće su oni tesno saradivali sa paravojnim formacijama, obezbeđujući kordon oko ciljnih zajednica, dok su paravojne formacije zaposedale teritoriju.

Zbog postojanja raznih jedinica i grupacija unutar MUP-a lanac komandovanja je manje razlučiv od onog pri VJ, mada je jasno da je vrhovna vlast nad MUP-om bila u rukama predsednika J. Jugoslavije Slobodana Miloševića. Po jugoslovenskom zakonu, za vreme proglašenog ratnog stanja, Vojska Jugoslavije ima jurisdikciju nad policijom u Srbiji, čime je Slobodan Milošević de facto i de jure bio komandant policije za vreme NATO bombardovanja. Tadašnji potpredsednik vlade Nikola Šainović je takode imao značajnu ulogu.

Medunarodni zakon je jasan po pitanju pojedinačne krivične odgovornosti lidera koji organizuju ili tolerišu izvršenje ratnih zločina. I direktan izvršilac zločina i vojni ili politički lider koji je naredio izvršenje zločina, ili nije preduzeo neophodne mere da se spreči izvršenje zločina ili kazni izvršilac, mogu se smatrati odgovornima.

Kao što ovaj izveštaj dokazuje, zbog obima i sistematske prirode zlostavljanja na Kosovu nemoguće je govoriti o neobaveštenosti srpskog i jugoslovenskog rukovodstva o ovim prekršajima, iako su oni to javno poricali. Bilo je svega nekoliko slučajeva gde su pripadnici snaga bezbednosti kažnjeni zbog teških zločina,

kao što je ubistvo. Naprotiv, period nakon rata doneo je stotine unapredenja i nagrada pripadnicima vojske i policije, od kojih su neka dodeljena celnim rukovodiocima, kao što su Dragoljub Ojdanic, Nebojša Pavkovic, Vladimir Lazarevic, Obrad Stevanovic, Sreten Lukic, Vlastimir Đorđević i Živko Trajkovic, kao i mnogim komandantima brigada u okviru Prištinskog korpusa. Kompletna lista onih koji su unapredeni i nagrađeni priložena je kao dodatak poglavlju Strane u sukobu.

Sud za Ratne Zlocine

Posle usporenog početka 1998, Medunarodni sud za ratne zlocine u bivšoj Jugoslaviji (ICTY) započeo je sveobuhvatnu istragu ratnih zlocina počinjenih na Kosovu. 27. maja 1999. godine Sud je izrekao svoju najznacajnu optužbu do danas: optužbu protiv Slobodana Miloševića i četvorice drugih visokih zvaničnika za "ubistvo, progon i proterivanje na Kosovu" između 1. januara i kraja maja 1999. Uz njega su optuženi i Milan Milutinović, predsednik Srbije i član Vrhovnog saveta odbrane, Dragoljub Ojdanic, načelnik Generalštaba vojske Jugoslavije, Nikola Šainović, potpredsednik Vlade SRJ i Vlajko Stojiljković, ministar unutrašnjih poslova Srbije. Istrage ratnih zlocina od strane Medunarodnog suda su još uvek u toku i uključuju ispitivanje zlocina počinjenih od strane OVK. 1. aprila 2001. godine, srpska policija je uhapsila Miloševića, okrivivši ga za korupciju. 28. juna prebačen je u Sud za ratne zlocine u Hagu. Do avgusta 2001. ostali optuženi su još na slobodi.

Sud je sproveo i internu procenu NATO aktivnosti za vreme rata i zaključio da nema osnova za dalju istragu. Human Rights Watch je malo drugacije ocenio vazdušni napad NATO snaga. Mada Human Rights Watch nije našao nikakve dokaze o tome da su NATO snage počinile ratne zlocine, one jesu prekršile odredbe medunarodnog humanitarnog prava time što nisu preduzele sve neophodne mere predostrožnosti u smislu identifikovanja prisustva civila pri napadima na konvoje i pokretne ciljeve. Kao što je u izveštaju Civilne žrtve tokom vazdušnog napada NATO snaga Human Rights Watch-a od februara 2000. godine već rečeno, bombardovanje NATO snaga je prouzrokovalo pogibiju oko 500 civila na teritoriji Jugoslavije. Između 56 i 60 % žrtava je poginulo na Kosovu. Mada su tokom konflikta NATO snage obustavile upotrebu kasetnih bombi, njihova upotreba se kritikuje u ovom izveštaju. Kasetne bombe predstavljaju veliku i nesrazmernu opasnost za civilno stanovništvo, pošto su same po sebi neselektivne kada se koriste u urbanim sredinama, a visoka im je i stopa promašaja. U periodu od 24. marta do 7. maja 1999. godine više od 1.500 kasetnih bombi je baceno na Kosovo i ostatak Jugoslavije.

Zloupotrebe od Strane OVK

Kao što je prikazano u poglavlju Oklonosti, OVK je bila odgovorna za ozbiljne zloupotrebe 1998. godine, uključujući otmice i ubistva Srba i kosovskih Albanaca za koje se smatralo da saraduju sa državom. U nekim selima pod kontrolom OVK 1998. godine pobunjenici su proterivali kosovske Srbe iz njihovih domova. O onima koji su ostali ne zna se ništa i pretpostavlja se da ih je OVK otela i ubila. Prema podacima Medunarodnog komiteta Crvenog krsta, o 97 kosovskih Srba koji su nestali 1998. do 15. maja 2000 još uvek se ništa nije znalo.

OVK je zarobila oko osamdeset pet Srba za vreme svog napada na Oraovac 19. jula 1998. godine. Trideset petoro ih je naknadno pušteno na slobodu, ali se za ostale do avgusta 2001. još uvek ništa nije znalo. 22. jula 1998. OVK je nakratko preuzela kontrolu nad Belacevackim rudnikom kod Obilica. Devet Srba je uhvaćeno tog dana i još uvek su kod Medunarodnog komiteta Crvenog krsta na listi nestalih.

Septembra 1998. godine srpska policija je kod Radonjickog jezera blizu Gnjilana našla trideset četiri tela ljudi za koje se veruje da ih je OVK uhvatila i ubila, a među njima je bilo i nekoliko kosovskih Albanaca. Ovome je prethodilo najteže zlostavljanje u vidu prijavljenog ubistva dvadeset dva srpska civila u avgustu u

selu Klecka, gde je policija tvrdila da je otkrila ljudske ostatke i pec za pecenje opeke koja se koristila za kremiranje tela. Medutim, nacin na koji su optužbe izrecene, dovele su u pitanje njihovu verodostojnost.

OVK, koja se od raštrkane grupe gerilaca u periodu od 1996. do 1999. godine razvila u vojni pokret i na kraju u jednu opasniju vojnu silu, sprovodi 1998. i 1999. vojnu taktiku koja dovodi civilno stanovništvo u opasnost. Jedinice OVK su ponekad postavljale zasede ili su iz sela napadale policijske i vojne isturene položaje, povlaceci se kasnije i izlažuci seljane osvetnickim napadima. Tome su ponekad sledili masakri, koji su podupirali OVK kampanju i internacionalizaciju konflikta.

Odredeni elementi OVK su takode odgovorni za postkonfliktne napade na Srbe, Rome i drugo nealbansko stanovništvo, kao i na kosovske Albance – politicke neistomišljenike. Neposredno po pristizanju NATO snaga na Kosovo, dolazilo je do rasprostranjenih i sistematskih paljenja i pljackanja domova koji su pripadali Srbima, Romima i drugim manjinama, kao i do razaranja pravoslavnih crkava i manastira. Ova razaranja su išla uporedo sa uznemiravanjem i zastrašivanjem ciji je cilj bio da se ljudi prisilno iseie iz svojih domova i zajednica. Do kraja 2000. godine više od 210.000 Srba je pobjeglo iz Pokrajine, vecina ih je otišla u prvih šest nedelja po dolasku NATO snaga. Oni koji su ostali sve više su se koncentrisali u monoetnicke enklave, kao što su severni deo Mitrovice, Kosovo Polje ili Gracanica.

Najtragicniji podatak je da ima cak hiljadu Srba i Roma koji su ubijeni ili nestali od 12. juna 1999. godine. Moguce je da su bande kriminalaca ili osvetoljubivih pojedinaca bile ukljucene u pojedine događaje od rata naovamo. Ali su zato elementi OVK zasigurno odgovorni za mnoge od ovih zlocina. želja za osvetom pruža delimicno objašnjenje, ali je prisutan i jasan politicki cilj kod mnogih ovakvih napada: uklanjanje neetnickih Albanaca sa Kosova da bi se lakše opravdala nezavisna država.

Kosovski Albanci nisu izuzeti od nasilja. Albanci koji su bili optuženi kao “kolaboracionisti” srpskih vlasti prebijani su, otimani ili ubijani, posebno u opštinama Prizren, Đakovica i Klina. Napadi na aktiviste politickih partija, posebno na aktiviste Demokratske lige Kosova (LDK), nastavili su se i posle opštinskih izbora 28. oktobra 2000. godine.

Uloga Medunarodne Zajednice

Spora reakcija medunarodne zajednice delimicno je odgovorna za nasilje nakon rata. UN i NATO nisu preduzeli odlucne korake od samog pocetka da obuzdaju nasilno raseljavanje i ubijanje nealbanskog civilnog stanovništva na Kosovu, što je predstavljalo presedan u posleratnom periodu. Sredinom 1999. godine postojala je samo šacica UN policajaca, koji su KFOR trupama NATO-a ostavljali da obavljaju poslove civilne policije, za koje ovi nisu bili odgovarajuće pripremljeni. NATO je više bio okupiran obezbedivanjem zaštite svojih trupa nego odbranom civila. Dve godine nakon rata još uvek nije bio uspostavljen delotvoran sudski sistem, što je samo doprinelo atmosferi nekažnjavanja.

Poznato obrazloženje Ujedinjenih nacija glasi da su loši rezultati u bezbednosti posledica nedostatka resursa. Tacno je da nema dovoljno fondova iz kojih bi se placali policija, sudije i tužioc. Ali mnogo ozbiljniji nedostatak je odsustvo politicke volje. Visoki zvannicnici NATO-a i UN-a znaju da su osobe koje su bile u vezi sa bivšom OVK, ukljucujuci i neke glavne politicke figure sa Kosova, povezane sa nasiljem nad manjinama i kriminalnim aktivnostima, ali su odlucili da im se ne suprotstavljaju.

Ove greške medunarodne zajednice u pogledu Kosova svakako nisu prve. U poglavlju «Okolnosti» ovaj izveštaj prati odgovore medunarodne zajednice na sukob od 1990. Zapad nije podržao nenasilan pokret kosovskih Albanaca od 1990. do 1998. godine, trudeci se da za vreme ratova u Bosni i Hrvatskoj drži Kosovo što dalje od novinskih naslova. U suštini, zapad je posmatrao stvaranje OVK, zvanicna Jugoslavija je reagovala uz primenu sile i Pokrajina je postepeno ušla u oružani sukob.

Tokom sukoba međunarodna zajednica nije uspela da zauzme jedinstven stav po pitanju rešenja krize. Slobodan Milošević je ovu neslogu koristio kao svoju prednost, pretvarajući se da čas sklapa sporazum sa jednom, čas sa drugom državom, dok je, u stvari, kupovao vreme koje je koristio za napredak svoje kampanje. Članovi međunarodne zajednice su to nejedinstvo koristili da optužuju jedni druge za odsustvo reakcije. U slučajevima kada je međunarodna zajednica snažno osuđivala nasilje, reci i simbolicne akcije pokazale su se kao beznačajne, rokovi su odlagani, uslovi nisu bili poštovani, a sankcije nisu bile sprovedene na odgovarajući način, ili su čak bile i ukidane.

U izveštaju se zaključuje da je međunarodna zajednica bila zaslepljena interesom za očuvanjem svojih političkih dogovora u Bosni i svojom odbojnošću prema menjanju međunarodnih granica, time previdevši imperativ da se zloupotrebe zaustave pre nego što prerastu u otvorena ratna dejstva. Ukoliko je želja međunarodne zajednice bila da promoviše teritorijalni integritet na Balkanu, trebalo je da se zauzme za nacionalno jedinstvo koje proizilazi iz poštovanja prava svih građana, poštovanja koje je bolno nedostajalo kako na Kosovu tako i u drugim delovima Balkana. Dopuštanje da ozbiljne zloupotrebe produ nekažnjeno dovela je do regionalne nestabilnosti, koju je međunarodna zajednica upravo želela da izbegne.

Na kraju, prvenstvena krivica za kosovsku tragediju svakako leži na prethodnom predsedniku Jugoslavije Slobodanu Miloševiću i na tadašnjem srpskom i jugoslovenskom rukovodstvu, koje ne samo da nije tražilo miroljubive kompromise sa Albancima na Kosovu, nego je izradilo i stavilo u pogon nasilnu kampanju kako protiv naoružanih pobunjenika tako i protiv civila. Kao što ovaj izveštaj prikazuje, svi dokazi vode ka njihovoj direktnoj umešanosti u ratne zločine najteže vrste.

Izborna pobeda Demokratske opozicije Srbije (DOS) u jesen 2000. godine otvorila je vrata promenama u srpskom i jugoslovenskom društvu i miroljubivom rešavanju dugotrajnih konflikata u regiji. Ali trajna stabilnost na Kosovu, u Srbiji i regionu neće se moći postići bez pozivanja na odgovornost za zločine počinjene u prošlosti na svim stranama.